

רבי נחום-מאיר קרליץ — תוכו יפה מברו

[1234567]

פינת-חמד מוצנעת אחת בעולמו של הקב"ה, נתייחדה ללא ספק במחשבה תחילה עבור רבי נחום-מאיר קרליץ, חתנם הרביעי של הרב דקוסובה וזוגתו, שתהא בידו היכולת להצניע בין גקיקה את כל סגולותיו ומעלותיו, ולהסתירם מעיני הבריות, כיונת-תום זו המסתתרת בחגוי הסלע, בסתר המדרגה. כל ימיו ביקש האיש, המופלא גם בדורו, להישאר בצל ונשמר מלהיוודע ברבים — והדבר עלה בידו יפה עד היום האחרון לחייו. שייף עייל ושייף נפיק.

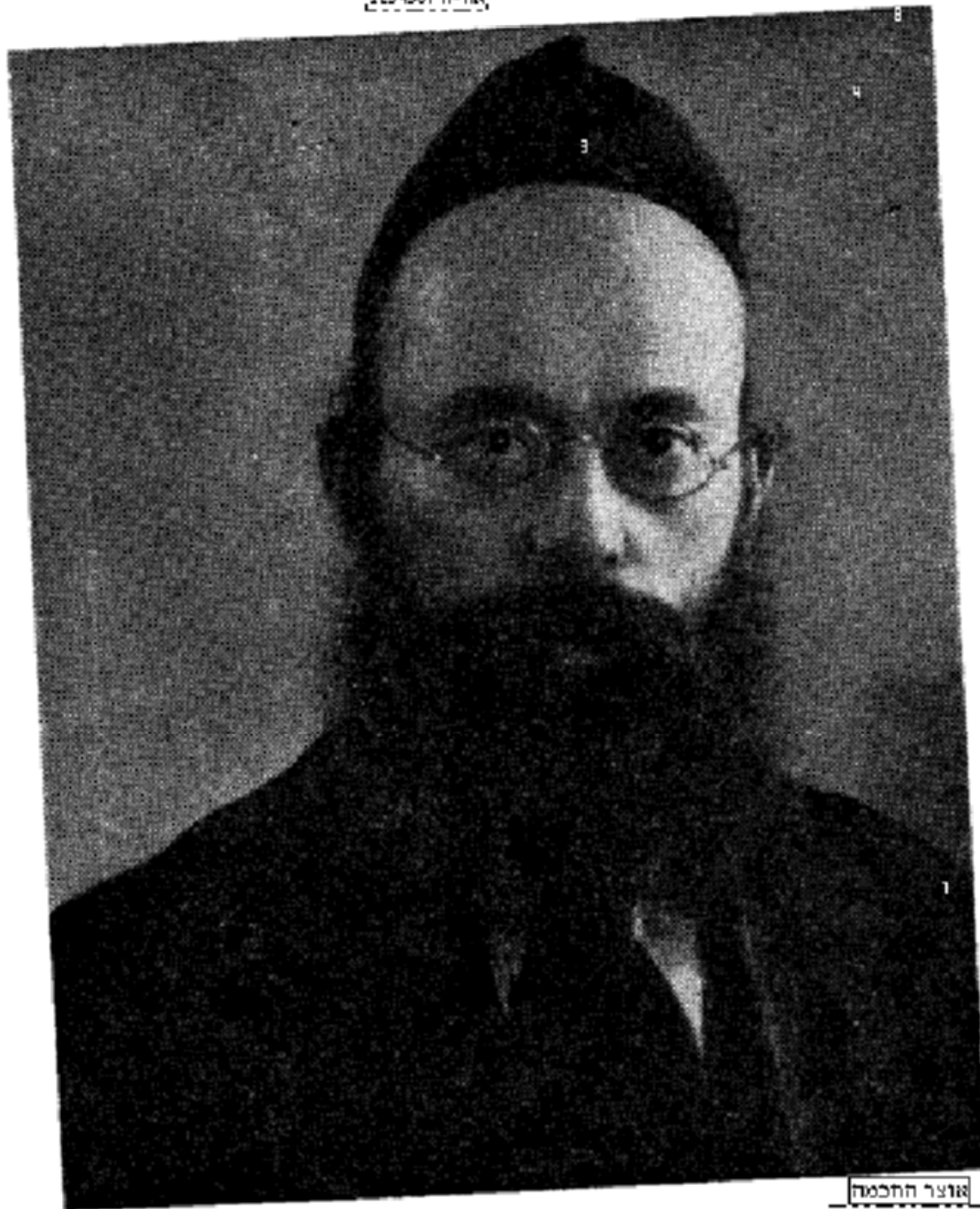
רבי נחום-מאיר נולד באחד מימי חודש תמוז, בשנת תרמ"ט⁵³, בעיירה ברוסיה הלבנה, הורדוק, אשר בפלך מינסק. אביו, רבי יהושע תנחום ציבולניק, נמנה על חשובי האברכים ב"כולל פרושים דקובנה", המוסד הראשון מסוגו שנועד לגדל אדירי תורה, אותו יזם רבי ישראל מסלנט ואילו מקימיו הראשונים בשנת תרל"ז היו רבי נתן-צבי פינקל ועמיתו רבי אליעזר-יעקב חווס, אשר בסיוע "קרן לחמן" פרנסו עשרות תלמידי-חכמים שישבו ולמדו בבית המדרש של הפרבר הקובנאי סלובודקה, אשר מעבר לנהר ויליה⁵⁴. רבים ניבאו לו גדולות, בהכירם בו כח תורני פורה ועולה ומצוין בכל מדה נכונה, אך למגינת לבם נפטר באורח פתאומי בעודו באיבו, חדשים ספורים בלבד אחרי שנולד לו בנו נחום-מאיר, אשר עול גידולו וחינוכו הוטל מעתה על אלמנתו הצעירה שעזב לאנחות. היא היתה בת גדולים ואחותם של שלושה רבנים מפורסמים והם: הג"ר שניאור פייבוש גולוב, אב"ד דרבנה, שבפרק"זמן מסויים כיהן כר"מ בשיבת סלובודקה; הגרי"מ ברקמן, אב"ד אוריהוב; והג"ר שלמה גולובנצ'יק, שכיהן כר"מ בכמה ישיבות ושימש ברבנות הערים מוהילנה ומוהילוב, ובערוב ימיו שימש כאחד מראשי המוצי"ם בירושלים.

היתום הרך, נחום-מאיר — אשר לא הכיר את אביו מעודו — נמסר על ידי אמו, ששאפה לראותו דבק בתורה, לטיפולו של אחיה הג"ר

53. מפי בנו הרב גסים קרליץ, מנהל כולל, "חזון איש" בבני ברק, וכן הפרטים הביוגרפיים הבאים.

54. ראה השתלשלות יסוד ה"כולל", בס' "תנועת המוסר" ח"א עמ' 192 וח"ג עמ' 22.

אוצר החכמה
1234567

אוצר החכמה

אוצר החכמה

ד"ר נחום מאיר קרליץ, גיסו של החזו"א

1234567

1234567

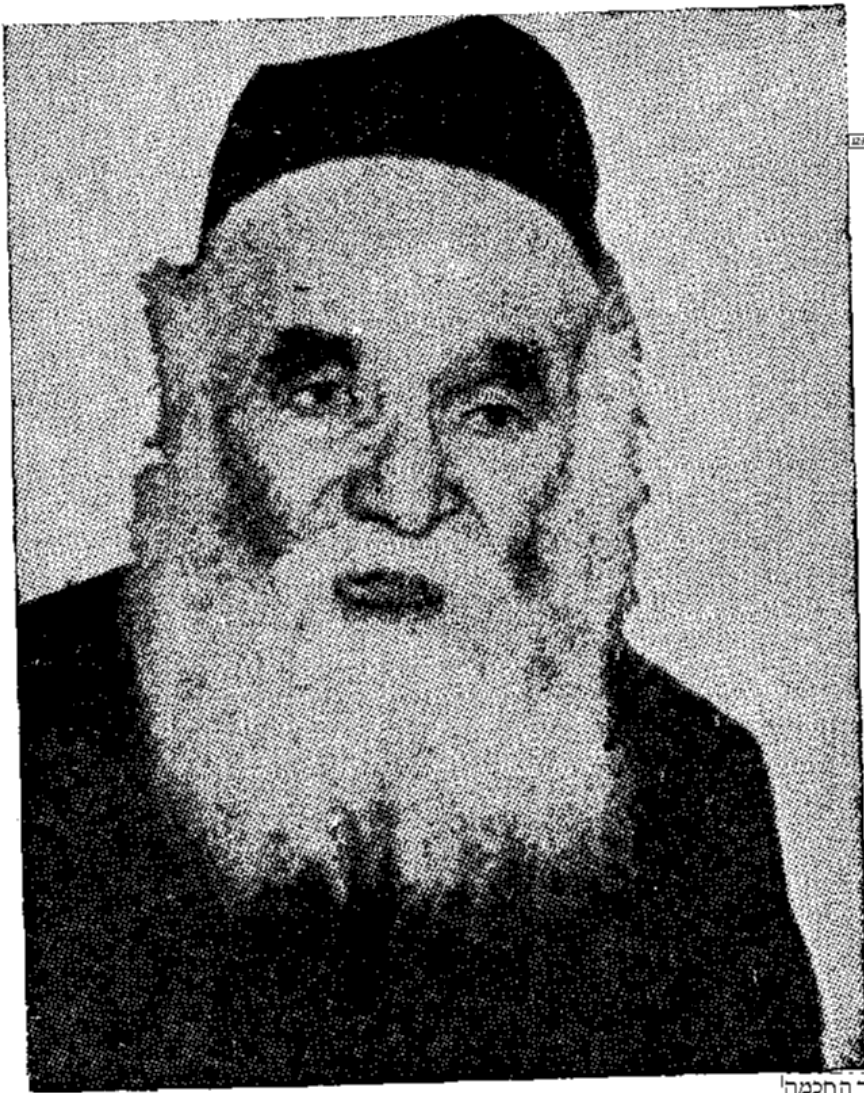
1 סמך

שלמה גולובנצ'יץ, שכיחן אז כראש־ישיבה בעיר־הפלך מינסק והוא אספו אל ביתו, חינכו וגידלו במסירות אבהית. נחום־מאיר התבגר והיה לעלם ברוך כשרון, פיקח ונבון, העושה חיל בלימוד התורה. בימים ההם נתגלגל ובא למינסק עוד יתום צעיר, שהיו קוראים לו ה"עילוי מסביסלוביץ" והוא לא אחר מאשר רבי אהרן קוטלר, מגאוני הדור בעתיד, שבהיותו בן עשר נתייתם מאביו רבי שניאור זלמן פינס, אב"ד סביסלוביץ, ומאמו, שנפטרה גם היא כעבור זמן קצר, וסכו הג"ר משה פינס ממינסק אספו אל ביתו. עד מהרה התיידדו שני היתומים הצעירים וכרתו ביניהם ברית־אמונים. יחדיו למדו והתעלו בתורה, יחדיו התרועעו וגילו איש לרעהו מצפוני לבב. אהבת־נפש עזה נקשרה בין רבי נחום־מאיר ועמיתו רבי אהרן, האח לגורל ולסבל, לחשק הלימוד ולהבנת התורה גם יחד.⁵⁵

והימים ימי המהפכה הסוציאליסטית הגדולה ברוסיה, הידועה כמהפכת שנת תרס"ה (1905), שזרעה הרס ועשתה שמות בקרב הנוער היהודי במינסק. הימים ימי שידוד־מערכות ותמורות־ערכין ברחוב היהודי. רוחות־הזמן החדשות שהחלו לנשוב, אחזו בבני הנעורים כאש בנעורת. ראשי החילוניים, אבירי הסוציאליסטים מבין היהודים, דימו אז לנצל את שעת־המבוכה ולעשות נפשות בין צורבי בית־המדרש ו"חובשי־הספסל" במינסק הגדולה, פרשו רשת לרגלי בני תורה רבים והעלו בפניהם את הפתיון להשתלם גם בלימודי חול ולגררם אגב־כך לזרועות החילוניות. ביחוד ארבו עסקנים אלו לצעירים בעלי כשרון ולא חסכו שום מאמץ, כדי למשוך ולנתק את המצויינים בבני הישיבות ממעין־הזוך של התורה. במטרה לשבצם בתוך שורותיהם. בתאווה לזהטת לטשו את עיניהם לעבר צמד־העילויים, רבי נחום־מאיר ורבי אהרן, שהיו בני י"ג—ט"ו וביקשו ללכדם. אך כל תכסיסיהם לא הועילו, מאחר ששניהם חשקה נפשם בתורה והם מיהרו להתרחק מ"תחום הסכנה" ונסעו לישיבת סלובודקה, אל ה"סבא" רבי נתן־צבי, שקיבל אותם בזרועות פתוחות והקדיש הרבה מכוחותיו לטיפול כשרונותיהם ולהדרכתם. מיד עם ביאתם התבלטו שני היתומים המיוחדים בכשרונות המזהירים שהיו מחוננים בהם ונחשבו בין המצויינים מכל תלמידי ישיבת סלובודקה.⁵⁶ ברם, בעוד שרבי אהרן היניק־וחכים,

55. מפי הרב יהושע זליג דיסקין, אב"ד פרדס חנה.

56. כנ"ל.

אוצר החכמה

1234567

אוצר החכמה

זיד-עלומים : רבי אהרן קוטלר, ראש ישיבת קלצק

אוצר החכמה

1234567

[קמז]

התוסס והנמרץ, כבש לו בסערה מעמד חשוב בין העילויים שבישיבה -- רבי מאיר שמחה מדוינסק ניבא אז את עתידו המזהיר: הוא יהיה „רבי עקיבא איגר” של הדור הבא! ⁵⁷ — ופרסומו גבר והלך מיום ליום עד שזכה והגיע למה שהגיע, ביכר עמיתו רבי נחום מאיר בן החמש-עשרה, השתקן והצנוע מטבעו, שהיה מבוגר הימנו בשנתיים ימים, להתרכז בד’ אמות של תורה סמויות מן העין והתאמץ שלא למשוך אליו תשומת-לב כלשהי, מתוך רצונו לסול במנוחה את מסילת חייו כנתיב-יחיד שעין זרה לא תשלוט בו. רבי אהרן היה לשם-דבר, למושג בעולם התורה, בעוד ששמו של רבי נחום מאיר נשאר חתום ועלום כאוות נפשו. כוכבו המזהיר של רבי אהרן קוטלר דרך ועלה בשמי הישיבות, ה„עילוי מסביסלוביץ” הפך לראש ישיבת קלצק, לגאון הדור, ואילו כוכבו של רבי נחום מאיר נשאר כאילו עמום ועטוף ערפילים.

אך כל מי שידע אותו מקרוב, היה בגינו מזכיר לעצמו את קושיית הגמרא: „הללוהו כל כוכבי אור” — כוכבים המאירים הוא דבעי שבוחי. שאינן מאירין לא בעו שבוחי? ⁵⁸

אין רבי נחום מאיר שוקט על שמריו כל עיקר. סלובודקה היוותה אמנם לגביו כעין מבוע ראשי, הימנו ינק תורה ומוסר, אך הוא לא הסתפק בזה. בגודל צמאונו לדברי-תורה נדד גם לוואלווין, שם יצק מים על ידי ראש הישיבה הג”ר רפאל שפירא, חתנו של הנצי”ב, שהאציל עליו מרוח תורתו במלוא חופניים. לאחר מכן עשה כשנתיים ומחצה ב„בית התלמוד הגדול” אשר בקלם, מיסודו של רבי שמחה זיסל זיו, שם עסק בתורה ובמוסר מתוך דיבוק-חברים עם הג”ר אליהו-אליעזר דסלר, מנהלה הרוחני של ישיבת פוניבז’ בערוב ימיו. כתום תקופה זו חזר לסלובודקה, כשהוא עמוס בקניני תורה ורוח שרכש לעצמו בבתי-אולפנא אלו וקיפלים מוצנעים בחביוני נפשו, מבלי לשטוח את „מרכולתו” בפני אף איש ומבלי לספר מלה מכל חוויותיו הנפלאות בשנים הללו. שוב חזר לפינתו השקטה, שיקע עצמו בלימוד מתוך שקידה בלתי-נלאית, עג סביבו עוגה של אמה על אמה ולא יצא הימנה ולבר.

57. „הדעה והדיבור” להגר”ז סורוצקין, חלק שלישי, ירושלים תשכ”ה, עמ’ קצ”ז.

58. ראה: פסחים, דף ב’ ע”א.

עם פרוץ מלחמת־העולם הראשונה, בשנת תרע"ד, נדדה ישיבת „כנסת ישראל“ דסלובודקה מקנה לעבר הגבול הרוסי. גם רבי נחום־מאיר הצטרף לבני הישיבה הגולים, בראשות ה„סבא“ רבי נתן־צבי פינקל, שקנו שביתה באכסניה ארעית בעיר קרמנצ'וג ולא הרפו מלימודיהם גם בימים הטרופים. בשובם לליטא אחרי סיום המלחמה, עבר רבי נחום־מאיר ללמוד בראדין. במחיצת רבי ישראל מאיר הכהן, בעל ה„חפץ־חיים“, עין בוחנת היתה לו ל„חפץ־חיים“. הבחור שהגיע מסלובודקה, הצנוע והביישן, שאף במראהו החיצוני לא היה דמיון בינו ובין תלמידי סלובודקה, משך את תשומת לבו בעירנות מיוחדת עקב אחרי הליכותיו המעודנות, תהה על קנקנו, עד שעמד על סודו האישי והיו נהירין לו כל שבילי נפשו, מעלותיו הרוחניות וידיעותיו המרובות בתורה. חמד לבו לקחת את רבי נחום־מאיר כחתן לבת־זקוניו פייגה'לי. החפץ־חיים אפילו שיגר כבר שלוחים לדבר בו נכבדות⁵⁹, אלא שנזדרזו והקדימוהו בני רבי שמריהו־יוסף קרליץ, הרב דקוסובה — שהלך לעולמו בשנות המלחמה — אשר בחרו בו כחתן לאחותם המחוננת בתיה. בימים ההם החליף את שם משפחתו מציבולניק לקרליץ, כשם משפחת חמיו, לצרכי אישור נתינותו הפולנית שעלתה בקושי בגלל היותו נתין רוסייה לפנים.

אחרי נשואיו המשיך רבי נחום־מאיר לשקוד על דלתות התורה. כמנהג הפרושים, נסע מביתו ללמוד בישיבת מיר הגדולה ושהה שם תקופה ממושכת. אדיר היה חפצו להישאר תמיד ברשות־היחיד שלו, אולם נסיבות השעה ומחלת זוגתו, שלא יכלה מפאת רפיון בריאותה לשאת בעול הפרנסה, אילצוהו לצאת מגדרו. כאשר הוצעה לו כהונת רבנות בעיירה מיישאגולה, במחוז וילנא, ניאות וקיבלה. הוא עבר לגור שם עם בני משפחתו. טרדות הרבנות בעיירה הקטנה מועטות היו, וכך קיוה להקדיש רוב עתותיו לעסק התורה מתוך מנוחה נפשית. אולם בהיותו חרד לשלום אשתו, שמחלותיה לא הרפו ממנה כל הימים, נשא רבי נחום־מאיר בעול גידול ילדיהם הרכים כאשר ישא האומן את היונק ועשה כל צרכי הבית, עד שטרחה ומשאה של משפחתו גזלה מרבית זמנו ביום ורק עם רדת הלילה היה יושב אל שלחן־ספריו ולא ימוש הימנו עד עלות השחר. לא אחת היו משחרי פניו

59. מפי בני המשפחה.

של „הרב דמיישאגולה“, שסרו לביתו וביקשו לשוחח אתו בדברי תורה או לשאול את עצתו במילי דעלמא, פוגשים אותו ניצב במטבח וקולף תפוחי־אדמה... מהם והיו נחפזים לשוב על עקבותיהם, כדי שלא לראות את הרב ב„חרפתו“ ובצרתו. אבל החיוך הזוהר שנתלה בין זויות־שפתותיו ופניו הקורנות בשעת מעשה, שהביעו ביטול־גמור להרהורי מי שראהו בכך, הפיגו את תדהמתם ואז דיברו אתו כחפצם.

את עדתו הקטנה ניהל על מבועי מי מנוחות. היה מסור לכל אחד מבני הקהלה ודואג למענו כאב, ואף הם השיבו לו אהבת־בנים. הליכותיו עמהם היו בפשטות מדהימה, כהתהלך איש עם רעהו, וזאת — מתוך ענוה טבעית כנה, כמי שאינו מסוגל להבין איך יתכן בכלל אחרת... קלסתריו הביע יופי נפשי פנימי, רוח ועדנה, שלות ונועם, עד שהיה מבט־עינו הלוטף לבדו כסם־ארגעה לכל מי שנפגש בו, כתרף לכל פצע בלתי־נגלד — והוא עשה זאת כאילו אגב־אורחא, בהיסח הדעת, כמי שמהלך לגמרי בשיפולי־דרכים ומכל מקום הנה הוא המכוון את התנועה הראשית...

רבי נחום־מאיר כרב בישראל, הצטיין כמומחה נפלא במקצוע ההוראה. ישרות־שכלו והנימה הפשטנית בה הביע את דבריו, היתה כובשת לבב כל מי ששוחח עמו בדברי־תורה — וכמובן שעמדה לו גם שליטתו בלי מצרים בכל אוצרות התלמוד. מזמן לזמן היה סר לוילנא, כדי לבקר את גיסו הרבנים, והיה החזון־איש נוהג אז להימלך בדעתו של רבי נחום־מאיר בבירורי־הלכה שונים, שוטח בפניו את ספיקותיו ושניהם מלבנים בצוותא סוגיות חמורות שבש"ס הגדול. רבי נחום־מאיר שהצניע לכת כל ימיו. נשמר מאד מלהשמיע דברי הלכה או חידושי־תורה משלו בפני זרים. להפצרות גיסו רבי משה קרליץ שיפרסם מחידושי בירחון התורני שלו. נעתר בקושי רב ולא פרסם בו כי אם הערה אחת בעקבות חידושי של הרב יוסף יוסלביץ מסובלק⁶⁰. כל אימת שנקלע למסיבת רבנים וגאונים שהתנצחו בדינים, היה משים עצמו כמי שאינו מבין בענינים כאלו. יושב ושותק.

60. ירחון „כנסת ישראל“, חוברת י', ווילנא (אדר תרצ"ב) סימן ק"ה. גרגירים נוספים מתורתו נדפסו בתקופת ישיבתו בארץ, בקובץ „תבונה“ (ירושלים, אלול תש"ד) ובקובץ „שימוש חכמים“ (חוברת ג', בני־ברק, תשי"ב) שהופיע מטעם כולל־האברכים בזכרון־מאיר, שכיהן כמנהלו.

רק פעם אחת — כה סיפר גיסו החזון־איש⁶¹ — יצא מגדרו והשמיע את חוות־דעתו, במסיבת רבנים, ודבריו הפליאו את כל הנוכחים בקליעתם למטרה ובפשטותם הכובשת. הרבנים, שהיו ביניהם משמנה וסלתה של ליטא הלמדנית, שקלו וטרו בשאלה אם מותר לתת בשבת מים חמים לתוך בקבוק „טירמוס“, היות ויש בזה חשש איסור הטמנה⁶², מכיון שיש לייחס לבקבוק „טירמוס“ דין של „מוטמן במוכין“, או שאין זה נחשב כהטמנה, שהרי לא גזרו חכמים לאסור אלא את הטמנת הכלי בבגד או בכרים וכסתות, אבל ליתן מים בתוך כלי אינו בכלל הטמנה, שהרי כל כלי מגין על מה שבתוכו שלא יצטנן במהרה ולא מצינו שאסרו ליתן מים בתוך כלי בשבת. נמצאו בין הרבנים אוסרים ומתירים, כל אחד טעמו ונימוקו עמו. זה בכה וזה בכה, ולא יכלו להגיע לידי עמק השוה. רבי נחום־מאיר ישוב כל הזמן מן הצד והחריש. איש מכל המסובים כמעט לא הבחין בדמנתו. לפתע התרומם ממושבו, ביקש את רשות הדיבור והשמיע את דבריו בנימה ביישנית, כמי שאינו אומר את דעתו אלא דן לפני רבותיו ומתקשה לרדת לעומק דבריהם, תמה: מה השאלה? הלא אין מרתיחים את המים ב„טירמוס“ גופו. ואם שנינו שאסור להטמין כלי שהאוכל או המשקה נתבשל בו, מה לדין זה ולמקרה דגן שהוא הוא הדין הידוע של „פינה ממיחם למיחם“, שאין איסור הטמנה חל עליו כל עיקר...⁶³

הוא סיים את דבריו בהססנות־מה והתיישב על מקומו, אולם כל הרבנים יצאו מכליהם לשמע דבריו והמטירו עליו שבחים בלי גבול: ממש מרפסין איגרא! — קראו לעברו — הלא במחיר קעקע מר את כל המגדלים הפורחים באויר שהקימונו בעמל רב...

אחרי עליית החזון־איש לארץ־ישראל, בשנת תרצ"ג, השתוקק מאד רבי נחום־מאיר לעשות כמוהו וכעבור שנתיים, בשנת תרצ"ה, עלה גם הוא ארצה והעלה אתו את בני משפחתו. אף הם התיישבו בבני ברק — וכאן

61. ע"פ עדות תלמידו הרב שלמה כהן, ששמע מפיו.

62. שאלה זו הוזכרה בכמה מספרי האחרונים, ומענין, שהגאון רבי יוסף רוזין מרוגאצ'וב הדן בה בסימן כ"ז מספרו שו"ת „צפנת פענח“ חלק שני (דווינסק תש"א), מכריע לאיסור על יסוד נימוק משלו, שהכסף החי הוא בגדר „מוסיף הבל“.

63. והביא החזו"א סברא זו בספרו על אורח־חיים (בני ברק תשי"ז) סימן ל"ז בסופו.

התמסר רבי נחום-מאיר לעסקנות לשם-שמים בשדה החינוך התורני. בעידודו של החזון-איש, הצטרף למייסדי „מרכז חינוך התורה” ושימש כמזכיר משרדו בתל-אביב, במשך שנים רבות. ידיו רבו לו בהקמת תלמודי-תורה ובתי-חינוך חרדיים ביישוב החדש. כיוצא בדבר פעל גדולות ונצורות, בצורה שקטה, כמנהגו, בעסקי חסד. הציל הרבה משפחות במצבים קשים, החזיק באחיו כי ימוך ועשה כל פעולותיו בחשאיות גמורה, לבל יודע הדבר לאנשים זרים. דמותו הוסיפה גוון-פאר לבני-ברק, עיר התורה. אמנם הוא נשאר נאמן לעצמו ומיעט להתערב בחיי הצבור, התנהג כאיש פשוט וערק מן הכבוד, לא הבליט את גדלותו התורנית, אולם עצם נוכחותו בעיר יצרה השראת-פלאים. היה מחונן ביישוב-הדעת שנתברך בו במדה מופלגת, פיקח גדול ואיש מרומם מקטנות-המוחין. צנוע בכל הליכותיו ולוית-חן עוטרותו בכל שעל: ענוה ותום. רבו גם רבו יודעי חין-ערכו. שגילו טפח מגדלותו, אך הם לא פרסמוהו ונמנעו מלחלוק לו כבוד, כחפצו. בידעם עד כמה נפשו סולדת מגיגונים, היו חוששים פן יציקו לו בכך.

באחרית ימיו נתמנה רבי נחום-מאיר כרבו של בית הכנסת „היליגמן” ברחובה הראשי של בני-ברק, וכן ניאות להשמיע שיעור בדף-יומי בבית הכנסת הגדול אשר במרכז העיר. במשך תקופה ארוכה האזין קהל רב לשיעורו והתענג על הסברתו הפשטנית-הגיונית, שנאמרה בטוב טעם ודעת. עד שהיו הדברים מאירים ושמחים. אחרי פטירת החזון-איש וגיסו רבי שמואל גריינימן, כיהן כמנהלו הרוחני של כולל האברכים „חזון איש” בזכרון מאיר, תפקיד בו מחזיק כיום, כממלא מקומו, בנו הרב ר' נסים. המשמש גם בתפקיד רבו של ביהכ”ג „היליגמן” ומצוין בתורתו ומדותיו. בנו השני, הרב יהושע, נחשב אף הוא כאחד מטובי תלמידי-חכמיה של בני-ברק. יריעת חייו השקטים והיפים של רבי נחום-מאיר קרליץ הגיעה לקיצה ביום ו' טבת תשי”ט, ירחים מספר לפני שהגיע לשיבה, לאחר שהבליג בגבורה עילאית על היסורים הקשים ומרים שהיו מנת-חלקו בתקופת מחלת-הדם הממארת שפקדה אותו והימנה לא החלים יותר. מקום מנוחתו נכרה בבית החיים „שומרי שבת” בזכרון מאיר, ליד קברות גיסו החזון-איש, רבי מאיר קרליץ ורבי שמואל גריינימן. על מצבתו נחרת בין השאר: „פה נטמן הגה”צ חסיד ועניו... שייף עייל ושייף נפיק, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה”.

[קנב]